

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Економічний факультет

Кафедра фінансів і кредиту

СИЛАБУС

навчальної дисципліни

«Бюджетування суб'єктів господарювання»

вибіркова

Освітньо-професійна програма:	Фінанси, банківська справа та страхування
Спеціальність:	072 Фінанси, банківська справа та страхування
Галузь знань:	07 «Управління і адміністрування»
Рівень вищої освіти:	перший (бакалаврський)
Факультет:	економічний
Мова навчання:	українська
Розробники:	Гаватюк Л.С., асистент кафедри фінансів і кредиту, к.е.н., доцент
Профайл викладача:	https://econom.chnu.edu.ua/kafedry-ekonomichnogo-fakultetu/kafedra-finansiv-i-kredytu/kolektyv-kafedry-finansiv-i-kredyt/gavatyuk-lyudmyla-stanislavivna
Контактний тел.:	+380954879616
E-mail:	lgavatiuk@chnu.edu.ua
Сторінка курсу в Moodle:	https://moodle.chnu.edu.ua/course/view.php?id=4114
Консультації:	он-лайн консультації - згідно з графіком очні консультації – за попередньою домовленістю

1. Анотація навчальної дисципліни. Навчальна дисципліна призначена для поглиблення здобувачами теоретичних і практичних знань з основ бюджетування і особливостей процесу бюджетування на підприємстві та формування у здобувачів відповідних фахових компетентностей щодо складання операційних і фінансових бюджетів, забезпечення ефективного бюджетного контролю. Дисципліна «Бюджетування суб'єктів господарювання» належить до блоку вибіркового освітніх компонент, запропонованих здобувачам освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування» першого (бакалаврського) рівня галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

2. Мета навчальної дисципліни: поглибити теоретичні знання та практичні навички щодо основ бюджетування діяльності суб'єктів господарювання, а також навчити студентів професійно та грамотно застосовувати отримані навички на практиці в процесі формування організаційної та фінансової структури підприємства, обґрунтування засад облікової політики, складання операційних та фінансових бюджетів. Вивчення цієї вибіркової дисципліни дозволить здобувачам посилити додаткові загальні і фахові компетентності, які сприятимуть удосконаленню управління грошовими потоками, активами та пасивами суб'єктів господарювання з метою пошуку найоптимальнішого варіанту діяльності підприємства чи його окремих структурних підрозділів.

3. Пререквізити. Дисципліни, обов'язкові для вивчення здобувачем вищої освіти до початку роботи над курсом «Бюджетування суб'єктів господарювання», – це «Фінанси підприємств», «Бухгалтерський фінансовий облік».

4. Результати навчання. Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування») вивчення дисципліни «Бюджетування суб'єктів господарювання» сприяє поглибленню наступних компетентностей і програмних результатів навчання:

Загальні та фахові компетентності:

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність планувати та управляти часом;
- здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
- здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач;
- здатність складати та аналізувати фінансову звітність;
- здатність виконувати контрольні функції у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

Програмні результати навчання:

- знати та розуміти економічні категорії, закони, причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, які існують між процесами та явищами на різних рівнях економічних систем;
- володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування);
- формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію;
- ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем;
- використовувати професійну аргументацію для донесення інформації, ідей, проблем та способів їх вирішення до фахівців і нефахівців у фінансовій сфері діяльності;
- вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів;
- застосовувати набуті теоретичні знання для розв'язання практичних завдань і змістовно інтерпретувати отримані результати.

5. Опис навчальної дисципліни

5.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість			Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	змістових модулів	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
денна	IV	VII	3	90	2	15	30	-	-	45	-	залік
заочна	IV	VII	3	90	2	4	6	-	-	80	-	залік

5.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьо- го	у тому числі					усьо- го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
Змістовий модуль 1. Основи бюджетування суб'єктів господарювання												
Тема 1. Зміст та сучасний стан фінансового планування на підприємстві Мета: розглянути суть та завдання фінансового планування, його етапи, принципи та методи, з'ясувати особливості організація фінансового планування на підприємстві.	11	2	2	-	-	7	11	-	-	-	-	11
Тема 2. Процес бюджетування на підприємстві Мета: розкрити зміст бюджетування як процесу і як управлінської технології, охарактеризувати функції, завдання та принципи бюджетування, розглянути методи бюджетного планування.	11	2	4	-	-	5	11	-	-	-	-	11
Тема 3. Типологія бюджетів підприємства Мета: охарактеризувати	11	2	4	-	-	5	11	1	1	-	-	9

основні підходи до класифікації бюджетів підприємства та їх види, розглянути ієрархію, взаємозв'язок і підпорядкованість бюджетів підприємства, ознайомитись з порядком формування бюджетної піраміди												
Тема 4. Структуризація підприємства для цілей бюджетування Мета: ознайомити з основами управління за центрами відповідальності, їх видами та принципами формування, розглянути методику оцінювання діяльності центрів відповідальності, розкрити порядок формування фінансової структури та облікової політики підприємства.	12	2	4			6	12	1	1			10
Разом за змістовим модулем 1	45	8	14	-	-	23	45	2	2	-	-	41
Змістовий модуль 2. Методичні основи складання та оцінювання бюджетів												
Тема 5. Розробка операційних бюджетів підприємства Мета: розглянути види операційних бюджетів, їх структуру та взаємозв'язок, ознайомити з порядком розробки операційних бюджетів, механізмом консолідації операційних бюджетів при формуванні бюджету доходів і витрат.	13	2	6	-	-	5	13	1	2	-	-	10
Тема 6. Технологія складання фінансових бюджетів	12	2	4	-	-	6	12	1	1	-	-	10

Мета: розглянути види фінансових бюджетів, принципи та послідовність їх побудови.												
Тема 7. Бюджетний контроль та аналіз відхилень Мета: розкрити суть бюджетного контролю та складових елементів системи бюджетного контролю, розвинути вміння аналізувати виконання бюджетів підприємства.	10	2	4	-	-	4	10	-	1	-	-	9
Тема 8. Мотивація і відповідальність у бюджетуванні Мета: розглянути принципи та підходи до мотивації працівників, систему матеріального стимулювання як інтегральну частину бюджетування.	10	1	2	-	-	7	10	-	-	-	-	10
Разом за змістовим модулем 2	45	7	16	-	-	22	45	2	4	-	-	39
Усього годин	90	15	30	-	-	45	90	4	6	-	-	80

5.3. Зміст завдань для самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів з дисципліни «Бюджетування суб'єктів господарювання» спрямована на узагальнення, засвоєння та закріплення знань по кожній темі. Вона включає такі види робіт: опрацювання лекційного матеріалу, рекомендованої літератури, підготовку до практичних занять, розгляд питань, які виносились на самостійне вивчення, вирішення практичних ситуацій.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна ф.н.	заочна ф.н.
1	Тема: Зміст та сучасний стан фінансового планування на підприємстві Завдання: - З'ясуйте значення фінансового планування в управлінні підприємствами. - Розкрийте особливості фінансового планування в сучасних умовах. - Охарактеризуйте зарубіжний досвід фінансового планування на підприємствах. - З'ясуйте порядок формування стратегічного плану розвитку підприємства. - Порівняйте підсистеми фінансового планування.	7	11

	6. Розкрийте аспекти інтеграції цілей компанії з фінансовим плануванням. 7. Обґрунтуйте процес оперативного планування як основу бюджетування. 8. Розкрийте значення цільових показників для обґрунтування управлінських рішень.		
2	Тема: Процес бюджетування на підприємстві Завдання: 1. Обґрунтуйте основні переваги і недоліки функціонування системи бюджетування на підприємстві. 2. Розкрийте роль бюджетування у прийнятті управлінських та фінансових рішень. 3. З'ясуйте проблеми впровадження та застосування бюджетування на вітчизняних підприємствах. 4. Здійсніть історичний аналіз становлення категорії бюджетування та концепцій, що її описують. 5. З'ясуйте схожість та відмінність бюджетування і фінансового планування. 6. Охарактеризуйте бюджетування як інструмент контролінгу. 7. Обґрунтуйте програмно-технічні складові бюджетного процесу.	5	11
3	Тема: Типологія бюджетів підприємства Завдання: 1. Порівняйте операційний та фінансовий бюджети. 2. Порівняйте бюджети за механізмом використання. 3. Поясніть відмінність у розробленні індексних бюджетів і бюджетів з «нуля». 4. Охарактеризуйте галузеві особливості формування бюджетної структури. 5. Наведіть приклади, коли доцільно розробляти допоміжні бюджети. 6. Визначте чи є податковий бюджет основним операційним бюджетом підприємства. 7. Зазначте інструменти оптимізації бюджетування підприємства.	5	9
4	Тема 4. Структуризація підприємства для цілей бюджетування Завдання: 1. З'ясуйте за якими критеріями можуть визначатися центри фінансової відповідальності. 2. Розкрийте особливості процесу бюджетування та малих, середніх та великих підприємствах. 3. Охарактеризуйте нормування затрат і ресурсів підприємства за центрами фінансової відповідальності. 4. Поясніть зв'язок між фінансовою структурою підприємства та його системою бюджетів. 5. З'ясуйте вимоги до системи управлінського обліку для цілей бюджетування. 6. Обґрунтуйте принципи обліку готової продукції, дебіторської та кредиторської заборгованості. 7. Відобразіть структуру документу про облікову політику. 8. З'ясуйте взаємозв'язок системи цілей організації і системи контрольних показників у відповідних бюджетах центрів фінансової відповідальності.	6	10
5	Тема 5. Розробка операційних бюджетів підприємства Завдання:	5	10

	1. Розгляньте витрати, які пов'язані зі здійсненням підприємством операційної діяльності. 2. Охарактеризуйте класифікацію операційних витрат. 3. Обґрунтуйте сутність розрахунку собівартості продукції за методом директ-костінг. 4. З'ясуйте взаємозв'язок бюджету виробництва та бюджетів витрат, що формують собівартість продукції. 5. Визначте залежність між показниками операційних бюджетів і структурою статей бюджету доходів і витрат підприємства 6. Поясніть роль операційних бюджетів у відображенні поточної діяльності підприємства. 7. Подайте у вигляді схеми послідовність розроблення бюджету доходів і витрат підприємства.		
6	Тема 6. Технологія складання фінансових бюджетів Завдання: 1. Обґрунтуйте економічну сутність показника залишку грошових коштів на кінець періоду. 2. З'ясуйте взаємозв'язок «Балансу» підприємства та «Звіту про рух грошових коштів» в процесі бюджетування грошових коштів. 3. Поясніть для чого формується платіжний календар і як він узгоджується з бюджетом руху грошових коштів. 4. Зазначте механізм оцінки інвестиційних потреб підприємства з метою формування бюджету капітальних вкладень. 5. Обґрунтуйте встановлення пріоритетів інвестиційного портфеля підприємства: критерії відбору інвестиційних проектів. 6. Розкрийте особливості корегування бюджету капіталовкладень відповідно до звіту про прибутки та збитки. 7. Охарактеризуйте необхідність врахування ризиків при розробленні фінансових бюджетів. 8. Відобразіть зв'язок бюджетних рішень з фінансовою стратегією підприємства.	6	10
7	Тема 7. Бюджетний контроль та аналіз відхилень Завдання: 1. Обґрунтуйте доцільність відхилення від гнучкого бюджету як показник ступеня ефективності діяльності підприємства. 2. Охарактеризуйте визначення відповідальних за відхилення. 3. З'ясуйте фактори, що впливають на відхилення показників. 4. Зазначте необхідну систему заходів щодо запобігання відхилень. 5. Розкрийте суть контролювання та регулювання бюджетів на засадах еластичності витрат та структурування витрат. 6. Охарактеризуйте критерії вибору показників з метою бюджетного контролю центрів фінансової відповідальності.	4	9
8	Тема 8. Мотивація і відповідальність у бюджетуванні Завдання: 1. Охарактеризуйте розподіл функцій серед учасників бюджетування. 2. З'ясуйте фактори, що впливають на рівень мотивації працівників. 3. Обґрунтуйте облік працівників за центрами відповідальності як інформаційне забезпечення системи матеріального стимулювання.	7	10

	4. Зазначте показники і умови преміювання для різних центрів відповідальності в складі підприємства. 5. Обґрунтуйте доцільність застосування різних коефіцієнтів преміювання для окремих підрозділів підприємства і працівників. 6. Розкрийте особливості і можливості мотивації персоналу в різних галузях економіки. 7. Порівняйте рівень мотивації директора та власника підприємства.		
Усього годин	45	80	

6. Методи навчання, форми та методи оцінювання

Методи навчання:

- вербальні методи (лекція, диспут, пояснення, розповідь);
- практичні методи (практичні роботи);
- наочні методи (демонстрація, ілюстрація);
- проблемно-пошукові методи;
- робота з інформаційними ресурсами: з навчально-методичною, науковою, нормативною літературою та інтернет-ресурсами;
- самостійна робота над індивідуальним завданням або за програмою навчальної дисципліни;
- дистанційне навчання з використанням відповідних онлайн-платформ.

Методи оцінювання:

- усне опитування;
- письмове опитування;
- тестування;
- презентація результатів виконаних завдань;
- розв'язування практичних ситуацій;
- есе;
- підсумковий контроль – залік.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Дедлайни та перескладання. Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (мінус 1 бал за кожен день порушення дедлайну). Перескладання модулів відбувається з дозволу деканату за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний, участь у конференції, студентській олімпіаді тощо).

Академічна доброчесність. Здобувачі повинні самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного та підсумкового контролю результатів навчання. В разі використання чужих ідей, розробок, тверджень, обов'язковим є посилання на джерела інформації. Списування під час контрольних заходів має наслідком отримання незадовільної оцінки за відповідний вид роботи.

Відвідування занять. Відвідування занять - обов'язкова умова виконання навчального плану дисципліни. За відсутності здобувача на практичному занятті він втрачає можливість отримати бали як результат його оцінювання по конкретній темі. Форми навчання визначені затвердженим графіком освітнього процесу Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Критерії оцінювання:

при усних відповідях: повнота розкриття питання; логіка викладання матеріалу; використання різноманітних (у тому числі іноземною мовою) джерел інформації; аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки; уміння аналізувати теоретичні проблеми з урахуванням світової та вітчизняної практики;

при виконанні письмових завдань: повнота розкриття питання, аргументованість і логіка викладення матеріалу, використання різноманітних джерел, законодавчих актів, прикладів і фактичного матеріалу тощо; правильність проведення розрахунків; цілісність,

системність, логічність, уміння формулювати висновки; акуратність оформлення письмової роботи.

Вищими балами оцінюється самостійний обґрунтований погляд здобувача щодо конкретної практичної ситуації або проблеми.

Максимальна кількість балів, яку здобувач може отримати в процесі вивчення дисципліни протягом семестру, становить 100 балів, з яких 60 балів здобувач набирає при поточних видах контролю і 40 балів – у процесі підсумкового виду контролю (заліку).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	оцінка (бали)	пояснення за розширеною шкалою
відмінно	A (90 – 100)	відмінно
добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
незадовільно	FX (35-49)	незадовільно (з можливістю повторного складання)
	F (1-34)	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

З навчальної дисципліни «Бюджетування суб'єктів господарювання» проводиться семестровий залік. Здобувач отримує завдання, що містить теоретичні питання з дисципліни, тестові завдання і виробничу ситуацію.

У 40 балів, що можливо отримати на заліку, входять: два теоретичні питання (по 10 балів), 3 тести по 3 бали (сумарно 9 балів), виробнича ситуація (11 балів).

10 балів ставиться за повне розкриття теоретичного питання. У випадку неповної відповіді зберігається відсоткове відношення розкриття відповіді та бального оцінювання.

11 балів здобувач отримує за повне та правильне (відповідно до чинного законодавства; без математичних помилок) розв'язання виробничої ситуації.

Після підготовки здобувачами конспекту відповіді та розв'язання задачі відбувається його усна відповідь викладачеві. В процесі цього здобувачу можуть бути задані додаткові питання.

Також залік може бути проведений у письмовій формі.

Оцінкою «А» оцінюється повна та аргументована відповідь на теоретичні питання, правильне розв'язання виробничої ситуації, правильна відповідь на тестові питання. Відповіді повинні розкривати суть матеріалу, що свідчить про вміння аналізувати матеріал та робити змістовні висновки. Відповідь повинна бути чіткою, логічною і послідовною.

Відповідь оцінюється на «В» за умови правильного розкриття теоретичних питань білету та тестових завдань, а також розв'язання виробничої ситуації, які містять неточності, що не суттєво впливають на зміст завдання.

Відповідь оцінюється на «С» за умови правильного розкриття змісту питань білету, але недостатньо правильно сформульованих окремих положень, розв'язання виробничої ситуації з допущеними суттєвими неточностями. У той же час тестові завдання вирішені на належному рівні.

Якщо підхід викладення матеріалу правильний, але виявляється недостатнє його розуміння, допускаються окремі неточності, виставляється оцінка «D».

Відповідь оцінюється на «Е» у випадку правильного підходу до викладення теоретичного матеріалу та відповідей на тестові завдання.

В усіх інших випадках відповідь оцінюється на «Fх».

Розподіл балів, які отримують здобувачі:

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)								Кількість балів (залік)	Сумарна кількість балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8		
4	8	8	8	12	8	8	4	40	100

T1, T2 ... T8 – теми змістових модулів.

7. Рекомендована література - основна

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 27.07.2022).
2. Білик М.Д. Основи бюджетування : навч. посіб. / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. М. Д. Білик. К. : КНЕУ, 2009. 454 с
3. Білик М. Д., Беялов Т. Є. Фінансове планування на підприємстві: навч. посіб. Київ : ПанТот, 2015. 436 с.
4. Бюджетування зовнішньоекономічної діяльності : навч. посібн. / Кузьмін О. Є. та ін. Львів : Видавництво «Растр-7», 2014. 242 с.
5. Бюджетування як система забезпечення інноваційного розвитку підприємства : монографія / за ред. С. А. Ткаченко, О. М. Потишняк. Харків : Міськдрук, 2012. 160 с.
6. Косарев О. Й., Волик В. М. Методологія бюджетування діяльності підприємств: навч. посіб. Київ : НАУ, 2004. 96 с.
7. Кудлак В. Я. Фінансове планування та прогнозування : курс лекцій. Тернопіль : ТНТУ, 2016. 94 с
8. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Бюджетування на підприємстві : навч. посіб. Київ : Кондор, 2008. 312 с.
9. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Бюджетування в системі управління організацією: теоретичні та прикладні засади : монографія. Київ : Кондор, 2007. 234 с.
10. Любенко Н. М. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2009. 264 с.
11. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2011. 328 с.
12. Онисько С. М., Марич П. М. Фінанси підприємств: підруч. для студентів вищих закладів освіти. Вид. 2-ге, випр. і доп. Львів: Магнолія 2006, 2008. 367 с.
13. Основи бюджетування : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / за заг. ред. Л. П. Батенко. Київ : КНЕУ, 2010. 202 с.
14. Партин Т. О., Загородній А. Г. Фінанси підприємств: навч. посіб. 2-ге вид., перер. і доп. Київ: Знання, 2006. 379 с.
15. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 27.07.2022).
16. Семенов Г. А. Фінансове планування і управління на підприємствах : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 432 с.
17. Філімоненков О. С., Дема І. Д. Фінанси підприємств : підруч. Київ : Алерта, 2009. 496 с.
18. Фінанси підприємств : підруч. Вид. 7-ме вид., без змін / За ред. А. М. Поддєрьогіна. Київ : КНЕУ, 2008. 552 с.
19. Фінанси підприємств : проблеми теорії та практики : монографія / Н. Е. Аванесова, К. О. Колєдіна, В. І. Успенко та ін. Харків: Лідер, 2016. 152 с.
20. Шило Ж. С. Бюджетування діяльності суб'єктів господарювання : конспект лекцій. Рівне : НУВГП, 2014. 61 с.

8. Інформаційні ресурси

Офіційні сайти органів державного управління України:

1. Верховна Рада України – <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Державна податкова служба України – <https://tax.gov.ua/>
3. Кабінет Міністрів України – <https://www.kmu.gov.ua/>
4. Міністерство фінансів України – <https://www.mof.gov.ua/uk>
5. Державна служба статистики України – <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Офіційні сайти міжнародних фінансових організацій:

1. Департамент статистики Організації Об'єднаних Націй – <https://unstats.un.org/home/>
2. Міжнародний інститут статистики (ISI) – <https://www.isi-web.org/>
3. Організація економічної співпраці та розвитку (OECD) – <https://www.oecd.org/>
4. Статистичний офіс Європейської співдружності – <https://ec.europa.eu/eurostat/>

Офіційні сайти науково-дослідних інститутів і центрів, пошукових систем:

1. Інститут глобальних стратегій – <http://www.igls.com.ua/>
2. Український центр економічних і політичних досліджень ім. О.Розумкова – <https://razumkov.org.ua/>

Офіційні сайти наукових і електронних бібліотек в Україні:

1. Електронна бібліотека – <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>
2. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Національна бібліотека України ім. Я. Мудрого – <https://nlu.org.ua/>